

Тетяна Чуйко   **Tetyana Chuuko**
кандидат мистецтвознавства,   PhD in Art Studies,
заступник генерального директора   deputy general director
з наукової роботи   of scientific work
Національного музею Тараса Шевченка   of the Taras Shevchenko National Museum

tanyart@ukr.net   orcid.org/0000-0001-9617-8388

ОБРАЗ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В СУЧАСНИХ ХУДОЖНІХ ПРАКТИКАХ

IMAGE OF TARAS SHEVCHENKO IN MODERN ART PRACTICES

Анотація. Проаналізовано інтерпретацію образу Т. Шевченка в сучасних художніх практиках. Відзначено її характерні риси та простежено відповідність основним тенденціям, що окреслилися на початку 10-х років ХХІ століття: прагненню артикулювати й осмислити підґрунтя болювих точок сучасного суспільства через образ Шевченка та представити його як певний образ-мислеформу (дух, енергію). Відзначено, що, звертаючись до інтерпретації образу поета в сучасних художніх практиках, митці дотримуються передачі його фізіономічних рис. Відповідно, автори постерів, цифрових колажів, ілюстрацій до шевченкових поезій найчастіше спираються на найпоширеніші типи зображень, зокрема на автопортрети Т. Шевченка (1840; 1843), прижиттєві фото митця (роботи І. Досса та А. Денъера). Однак ці традиційні, матричні типи зображення поета піддаються певним модифікаціям. Серед них: концептуальне «омолодження» обох зазначених типів; зображення Т. Шевченка воїном, захисником. При інтерпретації його образу стає затребуваним зображення пам'ятника поетові, в тому числі як прояв нового способу сакралізації шевченкового образу — гаранта збереження ідентичності. Окремо розглянуто групи творів: тих, де рецепція його особистості, як постійної величини українського культурного простору, розкривається через символи творчості; інтерпретації поезій Т. Шевченка. Інтерпретацію образу поета розглянуто в соціокультурному контексті модерної історії; показано, що головним інспіруючим культуротворення чинником у шевченківській тематиці є розкриття націєтворчого смислу поезії Тараса Шевченка.

Ключові слова: сучасні художні практики, плакат, образ, інтерпретація, тенденції.

Постановка проблеми. Історія українського мистецтва включає значний доробок художників, які зверталися до шевченківської тематики. Кожне покоління митців відкривало певні смисли в творчості поета, що знайшло відображення в інтерпретаціях образу Т. Шевченка, починаючи з другої половини ХІХ століття. Проте, рефлексії сучасних художників на події модерної історії засвідчують, що головний смисл поезії Тараса Шевченка, який є підґрунтям для інтерпретації його образу, — націєтворчий.

Метою статті є аналіз інтерпретації образу Т. Шевченка в творах сучасних митців, зокрема при-свячених 208-й річниці від дня народження поета.

Завдання дослідження — визначення характерних рис інтерпретації образу Т. Шевченка в сучасних художніх практиках із відстеженням відповідності основним тенденціям, що окреслилися на початку 10-х років ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Постать Тараса Шевченка є певним феноменом українського культуротворення. Ставши найбільшим суспільним авторитетом для поколінь українців, символом свободи, незалежності і прагнень до збереження іден-

тичності, його особистість уже третє століття викликає незмінний інтерес у мистецьких колах, інспіруючи появу численних інтерпретацій образу поета і його творчого доробку. Навіть спроби радянської доби через канони соцреалізму перетворити образ Шевченка в рецепції соціуму на нехитрого селянського поета або такого собі молодшого брата російських революціонерів-демократів, особливого успіху не мали, а точніше — викликали різноманітні способи спротиву, зокрема: зосередження на виконавській майстерності як своєрідній внутрішній еміграції, а пізніше — нонконформізм, згодом — постмодернізм. Кожен час оприявнював певні смисли в поезії Шевченка, а спосіб інтерпретації поетового образу став інструментом висловлення художниками свого ставлення до суспільних проблем. На початку ХХІ століття увиразнився конфлікт між апологетами сакралізованого образу «батька Тараса», закоріненого в народницькій ідеології, на який, як не парадоксально, нашарувався образ «забронзовілого» радянського «Тараса-пам'ятника», і прихильниками постмодерністської десакралізації, для яких важив незмінно сучасний і дієвий дух його по-

Борітеся - поборете! Вам Бог помагає!

В. Казаневський. «Борітеся — поборете! Вам Бог помагає!»

езії, що вимагало оновлення в трактуванні шевченкового образу. Прикметно, що така «боротьба за Шевченка» свідчила про незмінний суспільний інтерес до постаті поета. Більше 100 років тому М. Сріблянський написав: «І у відносинах до Шевченка сам Шевченко не піддається зміні, а лише міняються так або інакше відносини до нього» [3, с. 449–465].

Кілька років тому окреслились деякі тенденції в інтерпретації образу Тараса Шевченка (живопис, графіка) в ХХІ столітті. З одного боку, це прагнення художників артикулювати й осмислити через образ Шевченка підґрунтя больових точок сучасного ім суспільства. З іншого — представити його як певний образ-мислеформу (дух, енергію), що існує у всесвіті, час від часу так чи інакше проявляючись, стаючи видимою митцям, які транслюють її різним поколінням. Як показав час, ці тенденції залишились основними і, вочевидь, такими й увійдуть в історію образотворчого мистецтва першої чверті ХХІ століття.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну активізувало звертання як до смислів, закладених у шевченковій поезії, так і до образу самого митця, який увійшов в українську історію та культуру як символ свободи, що й стало визначальним фактором у формуванні рецепції його особистості. З кінця лютого 2022-го в соцмережах почали з'являтися твори за мотивами поезій Тараса Шевченка, а також інтерпретації його образу — як гостра реакція на події. А 208-ма річниця народження поета 9 березня стала своєрідною платформою для прочитання постаті, біографії й творчості митця як міцної основи для утвердження й відстоювання своєї ідентичності.

Больовою точкою сучасності від 2014 року є російсько-українська війна. Ю. Шаповал та В. Слепченко, А. Ермоленко та інші художники ще в перші роки конфлікту осмислювали образ Т. Шевченка в контексті цих подій. Так, Ю. Шаповал створив умовну серію живописних композицій «Григорович...», де поет є безпосереднім, найчастіше перейнятим почуттям спротиву, учасником подій: «Григорович проти...», «Мобілізація Григоровича» та ін. Т. Шевченка зображено з шиною на Грушевського; у військовій формі і з табличкою «Москва» в руках, коли він зупиняє машину автостопом; у військовій формі та в касці зі зброєю, а далі — вказівник «Чонгар».

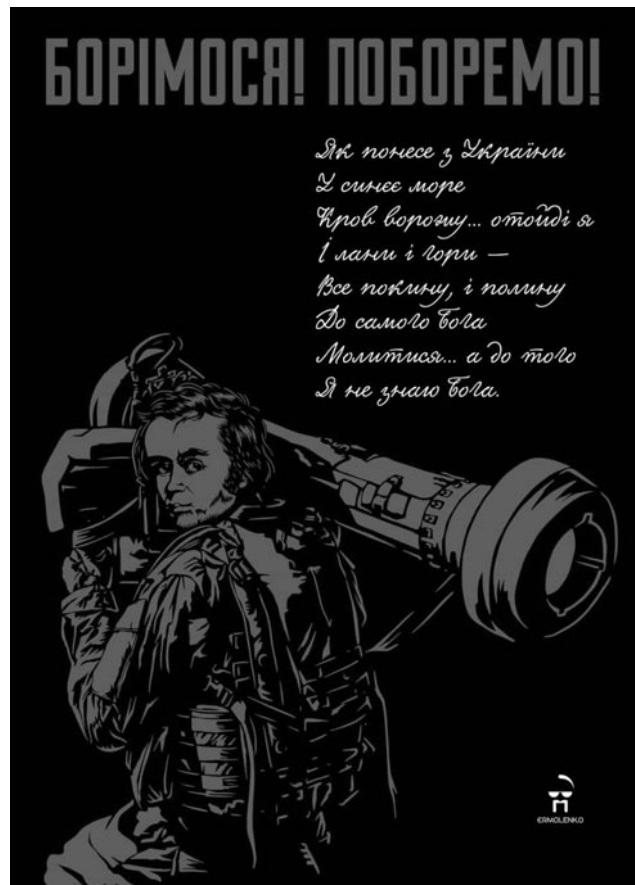
В. Слепченко, автор портрета Т. Шевченка (2012), виконаного в авторській живописній манері арт-лайн, у тій же манері 2016 року написав портрет поета й учасників АТО білоруч нього. В обох творах образ митця проступає крізь рух кольорових смуг, із яких модельовано обличчя. Такий прийом розмикає часово-просторові координати, надаючи образу вселенського масштабу, а своєрідна зміна тону і кольору у смугах створює враження пульсуючої вічності, крізь яку утворюється оптичний ефект — проявлення образу. До того ж, у портреті 2016 року В. Слепченко зобразив Т. Шевченка, орієнтуючись на Автопортрет митця (1847), тобто перше його самозображення періоду заслання. Отже, за реалістичним зображенням — філософічне наповнення: образ поета прочитується й як вічна енергія, що намагає бійців, і як згадана основа для утвердження ідентичності, й як образ із Пантеону українських героїв. У статті до альбому «Володимир Слепченко. Об-

О. Павлова (Кіт Інжир). «Борітеся — поборете!»

рані часом» (2014) мені довелося окреслити проблему: «Шевченко — кризь український космос чи віртуальну реальність, під якою розуміється загальне інформаційне поле українського буття. Він бачить прийдешні покоління, проте є актуальним питання: наскільки і як саме ці покоління бачать його? Які смисли з усього огрому на ймення Тарас Шевченко вони мають і можуть відкрити в їхніх конкретних для кожного покоління часово-просторових координатах?» [4, с. 3]. Трагічні події 2022 року дали відповідь на це питання: перш за все — смисли націтворючі.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило гостру й блискавичну реакцію художників на агресію, викликало мистецький спротив їй. Відповідно, була актуалізована мова плакату з його обов'язковою текстовою частиною як заклик. Одним із перших у соцмережах з'явився плакат роботи українського радянського художника В. Касіяна з його серії плакатів «Гнів Шевченка — зброя перемоги» (1942), в якій образ поета інтерпретовано як натхненника у перемозі в німецько-радянській війні. Але тепер напис на плакаті відкореговано, знято фрагмент літери «ф». Відповідно читаємо: «Смерть рашистським окупантам». Очевидно, антивоєнний цикл роботи Касіяна сьогодні пригадався не випадково, адже художник у плакатах на шевченківську тематику досягнув, попри умови тоталітаризму, неабиякої виразності, що вимагається від цього різновиду графіки. В. Касіяну довелося стати одним із найяскравіших провідників гуманістичних ідеалів в українському радянському мистецтві часів німецько-радянської війни, зокрема в циклі плака-

З. А. Єрмоленко. «Борімося! Поборемо!»

тів «Гнів Шевченка — зброя перемоги», де він майстерно використовує образну мову плаката, її особливості й можливості. Нагадаємо також про невеликий, начеркового характеру, проте несподівано метафоричний як для прихильника реалістичного методу твір В. Касіяна ««Сам Бог витає над селом...» (Тарас Шевченко)», виконаний вугільним олівцем у Трипіллі вже в 1946 році. Зображення Бога художник подає як портрет чоловіка старшого віку. Ми не знаходимо портретних рис Тараса Шевченка, проте не можна не припустити, що В. Касіян удався до метафоричного вислову, підносячи шевченків образ до звучання й значення Бога України [5, с. 490].

Звертаючись до інтерпретації образу поета в сучасних художніх практиках, автори постерів, цифрових колажів, ілюстрацій до шевченкових поезій дотримуються передачі його фізіономічних рис. Отже, найчастіше вони спираються на найпоширеніші типи зображень, зокрема на автопортрети Т. Шевченка 1840 й 1843 років та прижиттєві фото митця — роботи І. Досса та А. Ден'єра. Прикметною характеристикою переважною кількості цих інтерпретацій є зображення поета молодим або молодшим, аніж його образ зафіксовано на фото І. Досса (цей тип зображення набув популярності після звернення до нього І. Рєпіна, ставши відомим як «репінський») чи на фото А. Ден'єра, де бачимо Шевченка в кожусі й шапці. Ставши ще в кінці XIX століття своєрідними матрицями, вони були широко затребуваними поколіннями художників. Проте, такого концептуального «омолодження» обидва типи зазнали саме тепер. Ще однією характерною прикметою інтерпретації образу поета сьогодні є зобра-

А. Єрмоленко. «Маріуполь чинить опір!»

ження його воїном, захисником. Таким чином продовжено традицію, започатковану майже вісім років тому В. Слепченком, Ю. Шаповалом, А. Єрмоленком. Проте тепер Шевченка бачимо не лише у військовому однострої, а й спостерігаємо, як традиційний, матричний тип зображення у кожусі й смушевій шапці також доповнюється зображенням N-Law. По-новому інтерпретується й образ поета через зображення пам'ятника Шевченкові — як українського військового, як уособлення душі свого народу, як пророка чи як сакральної точки локальної історії: він набуває рис живого воїна-захисника, або ж його захищають як найдорожчий артефакт і т. д.

Отже, традицію зображення поета в образі сучасного воїна продовжує М. Дяченко, навівши цитату з Шевченка: «Борітеся — поборете! // Вам Бог помагає!», над якою — зображення тризуба.

Т. Шевченка в образі військового зобразив В. Казаневський. Це метафоричне зображення поета як українського воїна, який долає світове зло, що його уособленням є кремль із його головним ідеологом. Художник супроводив його текстом-цитатою з Шевченка «Борітеся — поборете! Вам Бог помагає!». В. Казаневський говорить, що взяв два образи та поєднав у цій роботі: один — символ мужності, нескореності та свободи, другий — сірості, смерті.

Прикметою шевченківських плакатів російсько-української війни 2022 року стало введення текстів із уживанням ненормативної лексики як протесту проти обставин, що, вочевидь, закономірно для поколінь, знайомих із естетикою постмодернізму. В такий спосіб відбувається деконструкція реалій, які автор відмовляється сприймати. З тієї ж

І. Ільїнська. «SAVE TARAS — SAVE KHARKIV»

причини чимало творів цього часу не позбавлені іронії. Цей старий світ, який повернувся темним боком, деконструюється, адже тільки після цього можна досягнути іншого. Саме образ Шевченка є незмінною величиною, що уможливить таке досягнення. Алекс Делмар створив портрет Т. Шевченка у військовій формі, переданій узагальнено, з військовою каскою, що на її тлі — синя та жовта стрічки. Обабіч — гілки вербових «котиків» (відсилення до ранньої весни, початку березня, шевченкового дня народження), які утворюють своєрідний вінок слави. Над зображенням угорі — символічне зображення байрактара, під яким текст: «Якби ви знали, паничі, як»; нижче — закомпонований у зображення поета й символічний вінок докола нього напис BAYRAKTAR. Завершення тексту — слова на синій і жовтих стрічках, намальованих на тлі каски: «їбашить», «уночі».

Олена Павлова (Кіт Інжир) орієнтувалася на традиційне зображення поета в кожусі і шапці як на певну матрицю, проте на плечі в Тараса Шевченка — N-Law. Художниця розповідає, що вона намалювала зброю в нього на плечі, бо слово — наша зброя. Цей образ Тараса Шевченка вона створила у двох варіантах — другий із її персонажем, Котом Інжиром. Текстова складова твору: шевченкове «Борітеся — поборете!».

А. Єрмоленко продовжив ідею своєї серії «Нео-Кобзар». Якщо напочатку Шевченко в його творах — то борець із проявами жлобства, то від 2014 року — власне воїн, який стає на захист від зовнішнього ворога. На події повномасштабного вторгнення росії в Україну художник відрефлексував твором «Борі-

мося! Поборемо!». Тараса Шевченка зображено в образі сучасного воїна, який боронить Україну. А. Єрмоленко вдався до цікавого прийому, частково використавши композиційне рішення шевченкового автопортрету (1843), де молодий митець, перебуваючи в творчому процесі, ніби на мить повернувся до глядача. Хоча постать портретованого художник повертає в інший бік (у Шевченка — праворуч від глядача, у Єрмоленка — ліворуч), такий прийом разом із розташуванням фігури у лівій частині нижньої половини аркуша, а фрагменту поезії «Як умру, то поховайте...» («Заповіт») — у верхній частині праворуч задає певний ритм твору, надає йому динаміки. Водночас композиція є цілісною, продуманою й організованою: розташування зображення та тексту за принципом своєїрідної шахівниці урівноважується горизонталлю назви угорі та зображенням зброї посередині композиції. Емоційного впливу твору досягнуто також завдяки лаконічному і виразному колористичному вирішенню, характерному для мови сучасного плаката: на чорному тлі червоним — назва та портрет Тараса Шевченка із N-Law на плечі, білим — фрагмент поезії. Дієвість поетового слова в наш час підкреслено використанням його факсиміле. Водночас використання двох різних за кольором шрифтів сприяє передачі динаміки внутрішнього світу портретованого.

Набули популярності зображення поета як сучасного українського воїна-захисника, виконані Ю. Журавлем. На аркуші «Кохайтесь, чорнобриві, // Та не з москалями...» бачимо Шевченка-рокера з дівчиною на мотоциклі «Дніпро», із сучасним озброєнням; поруч прикріплені стоси книжок, на трьох прочитуємо: «Кобзар», «Енеїда», «Історія України». Образ поета потрактовано, перш за все, як воїна культурного фронту, чие слово завжди є дією зброєю, повсякчас актуальне.

Автор серії постерів «Квантовий стрибок Шевченка» О. Грехов продовжив малювати портрети Т. Шевченка, так би мовити, переміщуючи поета в тіла інших людей, реальних чи навіть вигаданих, даючи йому своєїрідну можливість мандрувати з однієї відомої особистості в іншу. Реакцією на події російсько-української війни став портрет «Шевченко-Прикордонник» зі словами «В СВОЇЙ ХАТІ СВОЯ Й ПРАВДА, І СИЛА, І ВОЛЯ», а на перемогу України на цьогорічному Євробаченні — «Шевченко-Kalush». О. Грехов зауважує, що в сьогоденних реаліях такі герої — це наші військові та Олег Псюк (Kalush).

Ряд художників звернулися до інтерпретації образу поета, зобразивши пам'ятник, що оживає. В творі «Маріуполь чинить опір!» А. Єрмоленка він трансформується в образ воїна, який чинить опір ворогу попри падаючі з неба бомби. Тут динаміка задається у спосіб майже непомітної трансформації вбрання XIX століття, найчастіше плаща, що розвивається на вітрі, і в який полоняють «одягати» поета покоління скульпторів, на стилізований військовий плащ-намет. Цьому ж сприяє діагональне зображення трьох смуг-хмар і бомб, що падають дощем. Як і в попередньому творі, використано колорит, властивий мові сучасного плаката. В цьому випадку емоційний вплив на глядача забезпечує сполучення жовтого, відтінків синього кольорів, а також хакі.

Ю. Журавель в аркуші «За Байрактаром // Байрактар, // За Байрактаром // Байрактар, // А там

смерть // та могила!..» (алюзія на шевченкове «За байраком байрак. А там степ та могила») продовжив традицію інтерпретації образу поета як пророка. Він, як і А. Єрмоленко, вдався до зображення трансформації пам'ятника поетові: у Ю. Журавля постать Шевченка оживає на постаменті і, піднявши руки, пророкує ворогам смерть. Зобразивши доволі гнівного поета-пророка байрактари у небі, художник акцентував на контексті подій повномасштабного вторгнення росії в Україну і підкреслив роль шевченкового слова в українських визвольних змаганнях упродовж століть.

До осмислення значення Т. Шевченка як символу збереження ідентичності, зокрема у локальній історії, звернулася І. Львівська в плакаті «SAVE TARAS — SAVE KHARKIV». Авторка спиралася на фото одного з найвідоміших пам'ятників поетові в Україні — харківського, зроблене в той час, коли більшу його частину вже обкладено мішками з піском для унебезпечення від потрапляння ворожих снарядів. І. Львівська говорить, що для неї пам'ятник Т. Г. Шевченка — це символ Харкова, символ спротиву та незламності, де був Майдан у 2014-му, де містяни збирались на акції, ховали Героїв Небесної Сотні, наших воїнів. Це сакральне місце. Тарас гордо височіє на постаменті й вартує місто. Коли у березні комунальники та волонтери почали укріплювати пам'ятник Тарасу Шевченку — обкладати мішками з піском, щоб вберегти від руйнації в разі обстрілів — це була справді народна ініціатива. Побачивши це на власні очі, художниця подумала, що це дуже символічно: «Збережемо Тараса — збережемо Харків!» Промовистим є обраний авторкою колорит — синій колір на жовтому тлі.

Інтерпретуючи образ Т. Шевченка, М. Боровікова звернулася до зображення його пам'ятника в Бородянці. На тлі задимленого неба з вогняними загравами погруддя намальовано ніби на межі двох світів: це й пам'ятник, розстріляний рашистами, й одночасно — живий, зажурений і поранений поет. Отже, інтерпретований у такий спосіб образ митця набуває символічного звучання: закривавлений Шевченко, який асоціюється з самою Україною, стоїть непорушно.

«Метаморфоза Шевченка. М. Харків, Україна» С. Даниленка представляє інший спосіб осмислення Шевченка як символу через зображення його пам'ятника — особливої точки харківського простору. На аркуші бачимо три малюнки: на першому постаті поета на пам'ятнику надано фрагментів майбутнього метелика; на другому — пам'ятник, повністю закладений мішками з піском для збереження від обстрілів; на третьому — мішки знято, біля підніжжя — лише їх залишки, а постать поета має вже й великі блакитні крила метелика з жовтим тризубом на кожній їх частині. Оскільки метелик є символом душі, безсмертя і воскресіння, то така трансформація пам'ятника поета розкриває задум автора малюнка: Шевченко — душа Харкова, душа України, пам'ятник вистаїть у випробуваннях, а місто й Україна відбудуються після війни.

Як бачимо, проблема «забронзовіння» постаті Т. Шевченка, що була актуальною ще 10 років тому, викликаючи спротив ряду художників, успішно розв'язана. Шевченко залишився найбільшим суспільним авторитетом саме завдяки ідеям націтво-

М. Боровікова. «Borodianka 06.05.2022»

рення і, як їх оборонець, сприймається живим, актуальним, дієвим (А. Єрмоленко, Ю. Журавель, М. Боровікова). Тому й зображення пам'ятника поетові стає затребуваним при інтерпретації його образу сьогодні. Вочевидь ми є свідками нового способу сакралізації образу Т. Шевченка як гаранта збереження ідентичності (І. Ільїнська, С. Даниленко).

Цифровий колаж «Бородянський рушник» із серії «Сила пам'яті» виконала К. Лісова. На чорно-білій основі рушника з візерунку проступає фото зруйнованої багатоповерхівки в Бородянці. Кризь пролом у будинку бачимо Тараса Шевченка: фрагмент автопортрету митця 1840 року (зображення в кольорі). На думку авторки, рушник має зв'язок як з особою історією, так і з категорією культурної пам'яті. Розповідаючи про трагедію українських міст, як, наприклад, Бородянки, авторка наголошує, що рушник кожного регіону має свою систему знаків, рушникову стилістику, на яку вплинула історія. Вочевидь, образ митця введено у твір як символ культурної пам'яті й прагнення зберегти ідентичність упродовж століть.

Малюнок Є. Барабана «Колаба видатних Українців: Леся Українка та Тарас Шевченко» є постмодерністською інтерпретацією твору П. Пікассо «Дівчинка на кулі» його так званого «рожевого» періоду, тобто періоду розквіту. Є. Барабан відсилає до нього глядача змалюванням квітучих гілок. Шевченко сидить на скрині з написом «Be brave» («Будь хоробрим»), а от Леся Українка не стоїть на кулі, а тримає над собою в руках круглої форми знак-заборону із зображенням свині в кольорах прапору країни-аг-

ресора. Образи українських поетів, інтерпретовані через доробок іспанського і французького художника, відсилають до колаборації європейських митців при сигналі STOP усьому рашистському.

Н. Тітов — автор символічного зображення серця, де на червоному тлі силуетний портрет Т. Шевченка.

Традицію інтерпретації образу поета як образумислеформи (духу, енергії), що існує у всесвіті, час від часу так чи інакше проявляючись, продовжив О. Шупляк. Портрет Т. Шевченка в творі О. Шупляка «Поборемо!» конструюється із зображення поруйнованої будівлі з синьо-жовтими прапорами. Символічне звучання образу підкреслено зображенням яскраво освітленого чола Т. Шевченка (вцілілої частини споруди) на тлі докколишнього мороку, що розкриває ідею перемоги Світла, яке уособлює поет, над руйнівною силою темряви.

Ще 1911 року, коли минуло 50 років по шевченковій смерті, Є. Кузьмін писав у присвяченій йому статті: «Рідше можна зустріти людей, у яких запас внутрішньої духовної сили не зникає зі смертю її власника. Немов з далекого, невідомого світу продовжують вони спрямовувати якісь невидимі Х-промені, що, проникаючи в нашу щільну земну атмосферу, вселяють у неї новий приплив життєвої енергії й примушують знову й знову звертатися до першоджерела» [2, с. 54].

В окрему групу винесемо твори, в яких рецепція особистості Т. Шевченка, як постійної величини українського культурного простору, розкривається через символи його творчості.

О. Грищенко прочитує могутність шевченкової постаті в українській культурі через поетів «Кобзар», що, на переконання художника, став основою для відродження самосвідомості українського народу в ХІХ столітті, а зараз — це культурна «стіна», що захищає нас у боротьбі за свободу. Для втілення своєї ідеї О. Грищенко знайшов відповідне рішення. На синьо-жовтому тлі, символіка якого очевидна, зображено книжку — «Кобзар», що стоїть непорушною стіною, захищаючи від влучання снарядів групу людей: військові прикривають молоду матір із немовлям на руках.

До символічно-алегоричного трактування постаті і творчості Шевченка в більш традиційний спосіб — як Кобзаря й, відповідно, кобзарства — звернувся М. Гончаров у плакаті «Борітеся — поборете!». Проте, й на такому на перший погляд усталеному прочитанні відбилися риси модерної історії: це зображення музичного інструмента, гриф якого трансформується в зброю. Символізм твору підкреслено колористичним вирішенням, для якого характерні лаконізм і виразність. Застосовано лише два кольори: синій і жовтий.

Рефлексією на події повномасштабного вторгнення росії в Україну стали й інтерпретації поезій Т. Шевченка. До них звернулись Я. Яцуба, О. Штонда, М. Лазор, М. Паленко та ін. В багатьох ілюстраціях інтерпретовано образ автора поетичних рядків — Тараса Шевченка. В цих творах також простежуються обидві зазначені тенденції.

Оригінальну інтерпретацію портрета Т. Шевченка в кожусі й смушевій шапці, що став матрицею для кількох поколінь митців, виконала в день народження поета Я. Яцуба. Це ілюстрація до шевченкової поезії «Хоча лежачого й не б'ють». На думку художниці, якщо б Тарас Шевченко жив у наш час, то він обов'язково би вступив до лав тероборони і саме так, із N-Law на плечі, зустрічав би загарбників, а у його поезії завжди звучать актуальні слова для усіх часів, коли українці воювали за Незалежність. Шевченка зображено в лівій частині аркуша на повний зріст, на тлі узагальненого краєвиду, де поля переходять у міські квартали вдалині. Вочевидь, авторка не ставила собі за мету точне зображення фізіономічних рис поета, подавши їх також узагальнено, зробивши акцент на найхарактерніших, проте влучно передала настрої, внутрішній запал, енергетику митця. Якщо О. Грехов переміщає його в іншу відому особистість, то Я. Яцуба якраз зберігає питомо шевченкові, характерні, так би мовити, матричні зовнішні атрибути (кожух і смушева шапка), але доповнює їх джинсами і берцями. У такий спосіб поет також мандрує в часі, але залишається собою, яким би справді міг бути в сьогоденні. Оскільки твір є ілюстрацією до поезії, то вгорі та переважно в лівій частині композиції бачимо рядки з відповідної поезії Т. Шевченка: «Тебе ж, о суко! // І ми самі, і наші внуки, // І миром люди прокленуть!»

О. Штонда і М. Лазор акцентують на енергетиці поетового Слова, що має вплив на українців і по його фізичній смерті. Власне, будучи повсякчас, а особливо у моменти загрози для України актуальною і надихаючою на боротьбу за свободу, енерге-

тика поезії, її вільнолюбний дух робить живим і сучасним у рецепції поколінь самого автора. О. Штонда виконала ілюстрацію до шевченкової поезії: український краєвид із квітучими садками позначено димами воєнних погарів, в небі над ним — шевченкові очі, в яких — гнів і тривога. Авторка присвятила малюнок Т. Шевченкові як символу боротьби за свободу і незалежність. Енергія його поезії знову допомагає в боротьбі — проти російської агресії. Ця енергія Слова транслюється нам у образі самого митця, його погляду.

Автор ілюстрації «Кобзар» до поезії Т. Шевченка «Як умру, то поховайте...», більш відомої під назвою «Заповіт», М. Лазор надихнувся на її виконання, прочитавши вірш через 15 років і зрозумівши його в теперішніх обставинах по-новому. Погрудний портрет Тараса Шевченка ніби окреслюється на тлі небесної стихії, проявляється в складний час боротьби його народу за свободу. У М. Лазора образ поета — не лише уособлення його Слова як вічної духовної сили, а й символ боротьби за збереження ідентичності. Для передачі подвійного символічного значення створеного образу художник обрав відповідний колорит: застосувавши різні, здебільшого світлі відтінки небесно-синього кольору, він використовує найінтенсивніший синій у поєднанні з яскравим жовтим для зображення Державного Прапора України, яким повите погруддя поета.

Висновки. Твори шевченківської тематики, виконані українськими художниками від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, свідчать: Тарас Шевченко незмінно залишається найбільшим культурним і суспільним авторитетом. Покоління за поколінням знаходять в його творчості актуальні для їхнього часу смисли, але головним і незмінним з-поміж них залишається націєтворчий. Художники продовжили розвивати тенденції в інтерпретації образу Тараса Шевченка (живопис, графіка), які окреслилися ще декілька років тому, а саме — означити й осмислити через образ Шевченка підґрунтя больових точок сучасного ім суспільства та представити його як певний образ-мислеформу (дух, енергію). Інтерпретуючи образ Тараса Шевченка в сучасних художніх практиках, у перші місяці російської агресії митці актуалізували мову плакату, звернулися до ілюстрування його поезій. Спостерігаємо, що художники найчастіше звертаються до традиційних, матричних типів зображення поета, однак піддаючи їх певним модифікаціям. Зокрема, Т. Шевченка малюють молодшим, аніж на взятих за основу прижиттєвих фото та в інтерпретаціях його образу, здійснених у попередні століття. Набули популярності зображення митця: в образі сучасного українського воїна; пам'ятника, що трансформується в живу і діяльну постать Шевченка-військового, поета-Пророка сьогодення, або ж сам монумент піддається захисту, як сакральна точка міської й загальнонаціональної історії. Створюючи символічний образ Тараса Шевченка, в якому через фізіономічні риси передано наснажуючу енергію його творчості, художники ретранслювали головну ідею: Шевченко — понад часом, адже він постійно дієвий завдяки духу своєї поезії.

Література

1. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. Київ: Грані-Т, 2013. 548 с.
2. Кузьмин Е. Тарас Григорьевич Шевченко // Искусство. Живопись, графика, художественная печать. 1911. № 2.
3. Сріблянський М. Етюд про футуризм // Українська хата. 1914. № 6.
4. Чуйко Т. Володимир Слепченко. Обрани часом. Галерея портретів славетних українців / упоряд. З. Заремської. Київ: Софія-А, 2014. 86 с.
5. Чуйко Т. Особливості інтерпретації образу Тараса Шевченка в живописі й графіці 40-х років ХХ століття // Шевченкознавчі студії: Зб. наук. пр. К.: Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка, 2015. Вип. 18. С. 487–494.

References

1. Gundorova T. Tranzhy`tna kul`tura. Sy`mptomy` postkolonial`noyi travmy`: statti ta eseyi. Ky`yiv: Grani-T, 2013. 548 s.
2. Kuz`my`n E. Taras Gry`gor`evy`ch Shevchenko // Y`skusstvo. Zhy`vopy`s`, grafy`ka, xudozh-estvennaya pechat`. 1911. # 2.
3. Sriblyans`ky`j M. Etyud pro futury`zm // Ukrayins`ka xata. 1914. # 6.
4. Chujko T. Volody`my`r Slyepchenko. Obrani chasom. Galereya portretiv slavetny`x ukrayinciv / uporyad. Z. Zarems`koyi. Ky`yiv: Sofiya-A, 2014. 86 s.
5. Chujko T. Osobly`vosti interpretaciyi obrazu Tarasa Shevchenka v zhy`vopy`si j grafici 40-x rokov XX stolittya // Shevchenkoznavchi studiyi: Zb. nauk. pr. K.: Ky`yivs`ky`j Nacional`ny`j Universty`tet imeni Tarasa Shevchenka, 2015. Vy`p. 18. S. 487–494.

Chuyko T.

The Image of Taras Shevchenko in modern artistic practices

Abstract. The interpretation of the image of T. Shevchenko in modern artistic practices is analyzed. Its characteristic features are noted and its correspondence to the main trends outlined in the early 10s of the 21st century is traced: the desire to articulate and understand the basis of the pain points of modern society through the image of Shevchenko and to present him as a certain image-thoughtform (spirit, energy). It is noted that, turning to the interpretation of the image of the poet in modern artistic practices, artists adhere to the transmission of his physiognomic features. Accordingly, the authors of posters, digital collages, illustrations for Shevchenko's poems most often rely on the most common types of images, in particular, Self-portraits of T. Shevchenko (1840; 1843), photographs of the artist during his lifetime (works by I. Doss and A. Denier). However, these traditional, matrix, types of the poet's image are subject to certain modifications. Among them: conceptual «rejuvenation» of both specified types; image of T. Shevchenko as a warrior, defender. When interpreting his image, the image of a monument to the poet becomes in demand, including as a manifestation of a new way of sacralizing Shevchenko's image — a guarantor of identity preservation. Groups of works are considered separately: those where the reception of his personality, as a constant value of the Ukrainian cultural space, is revealed through symbols of creativity; interpretations of T. Shevchenko's poems. The interpretation of the poet's image is considered in the socio-cultural context of modern history; it is shown that the main inspiring factor of cultural creation in Shevchenko's theme is the disclosure of the nation-building meaning of Taras Shevchenko's poetry.

Keywords: modern artistic practices, poster, image, interpretation, trends.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2022